

ANNEYE SUNULAN AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ÇOCUĞUNUN ÖN AKADEMİK BECERİLERİ GENELLEME DÜZEYİNE ETKİSİ: PİLOT ÇALIŞMA

Sima Kırköz*, Anadolu Üniversitesi skirkgoz@anadolu.edu.tr

Atilla Cavkaytar, Anadolu Üniversitesi acavkayt@anadolu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, uygulanan aile eğitim programı sonucunda anne aracılığıyla sunulan öğretim uygulamasının çocuğunun ön akademik becerileri genelleme düzeyi üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmaktır. Çalışılan ön akademik beceriler örüntüyü devam ettirme, gruplama ve sıralamadır. Araştırmaya Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü Araştırma Geliştirme Birimi'nde (ÖZEB-ARGE) eğitim desteği alan otizmli bir öğrenci ve annesi katılmıştır. Çalışmada öğrenci için tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılırken anne için öntest-sontest verileri toplanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, aileleri eğitimci olarak gören, toplam dört oturum ve 6 saatten oluşan kurum merkezli Genelleme Stratejileri Aile Eğitimi Programıdır (GESEP). Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise (1) annenin genelleme stratejilerine yönelik bilgi düzeyi ile uygulama yeterliği ve (2) çocuğunun seçilen ön akademik beceriler üzerindeki genelleme düzeyidir. Çalışmanın başında genelleme stratejilerine yönelik herhangi bir başarı elde edemeyen annenin aile eğitimi sonrasında bilgi düzeyi %80'e, uygulama güvenilirliği ise %80.5'e çıkmıştır. Öğrencinin, seçilen beceriler için genelleme aşamasında hiç doğru performansı bulunmazken uygulama sonrasında gruplama becerisi için 3. oturumda, örüntüyü devam ettirme becerisi için 5. oturumda ve sıralama becerisi için 2. oturumda başarısı %100'e çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile eğitimi, Genelleme, Genelleme stratejileri

Önerilen Atıf Şekli:

Kırköz, S. ve Cavkaytar, A. (2018). Anneye sunulan aile eğitim programının çocuğunun ön akademik becerileri genelleme düzeyine etkisi: Pilot çalışma. M. A. Melekoğlu, (Ed.), 28. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 117-126) içinde. Eskişehir. ISBN: 978-605-80966-0-8

* Sorumlu yazar: Sima Kırköz, Anadolu Üniversitesi skirkgoz@anadolu.edu.tr

ANNEYE SUNULAN AİLE EĞİTİM PROGRAMININ ÇOCUĞUNUN ÖN AKADEMİK BECERİLERİ GENELLEME DÜZEYİNE ETKİSİ: PİLOT ÇALIŞMA

GİRİŞ

Bir beceriyi öğrenmenin son ve en etkili göstergesi genelleme yapabilmektir. Edinim, akıcılık ve kalıcılık aşamalarından sonra gelen genelleme, edinilen davranışın öğretim koşulları dışındaki farklı durumlarda herhangi bir öğretim düzenlemesine gerek kalmaksızın gerçekleştirilmesidir (Stokes ve Baer, 1977). Genelleme sadece bireyin göstermiş olduğu bir davranış değildir; bir durumda edinilen uyaran kontrolünün ortak özellikler taşıyan diğer uyaranlar ile paylaşılmasını açıklayan terimdir (Skinner, 1953). Alanyazında genelleme, uyaran genellemesi ve tepki genellemesi olmak üzere ikiye ayrılır (Johnston, 1979).

Eğitim içerisindeki tarihsel gelişimine bakıldığında genelleme, ayrıca planlanan ve özel amacı olan oturumlar olarak değil; öğretim ya da davranış değiştirme uygulamalarının doğal bir parçası olarak görülmekteydi. Genelleme becerisinin de öğrenmenin bir sonucu olduğu varsayılmaktaydı. Davranışçı kuramlardan oluşan uygulamaların öncülüğü ile insan davranışları üzerinde genellemenin edinim kadar önemli etkileri olduğu, bunun yanı sıra öğretimde sistematik olarak öncül-davranış-sonuç zincirine yer vermesi nedeniyle uygulamalı davranış analizinin temel unsurlardan birini teşkil ettiği görüşleri yer kazanmıştır. Alanyazındaki araştırma bulguları da genelleme becerisine verilen önemin zaman içinde arttığını destekler niteliktedir. Öyle ki 1970-1975 yılları arasında yapılan bilimsel araştırmaların yalnızca %29'unda genelleme oturumları planlanırken 1980-1985 yılları arasında bu oran %69 ile büyük bir ivmeyle yükseliş göstermeye başlamıştır (Haring, Kayser ve Billingsley, 1987). Günümüzde genelleme becerilerine verilen önem varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte normal gelişim gösteren çoğu çocuk, yeni öğrendiği ve gelişim dönemine uygun olan beceri/kavramları günlük hayatında değişik durumlarda kullanmak için çoğunlukla ek bir öğretim oturumuna ihtiyaç duymaz. Ancak özel gereksinimi olan bireyler öğretilen beceri/kavramları günlük hayatlarında uygun yerde kullanabilmek için desteğe ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle genellemenin hedeflendiği öğretim oturumlarının planlanması gerekmektedir. Stokes ve Osnes (2016), herhangi bir öğretim programı için mevcut iki önemli soru olduğunu belirtmektedir. Bunlar (1) Öğretilen davranışın farklı durumlarda genellemesi gerçekleşti mi? ve (2) Genellemenin gerçekleşmesini sağlayan işlevsel değişkenler nelerdir? İkinci sorunun yanıtı olan genellemenin gerçekleşmesini sağlayacak işlevsel değişkenler çoğu durumda *genelleme stratejileri* olabilir. Genelleme stratejileri, öğrenmenin önceki aşamalarında olduğu gibi sistematik olarak plan yapmayı gerektiren ve çeşitli stratejileri içeren yol göstericilerdir. Alanyazında genelleme stratejileri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Uygulamalı davranış analizinin ortaya çıktığı 1968 yılından bu yana, var olan stratejiler daha fazla ayrıntı kazanmış ve etkililikleri üzerine çalışmalar yapılmıştır (Haring ve Kennedy, 1987; Kirby ve Bickel, 1988; Stokes ve Osnes, 2016). Yapılan sınıflandırmalar incelenip genel bir sentez yapılacak olursa yaygın olarak genelleme stratejileri 12 başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar (a) işlevsel beceri öğretimi, (b) öğret ve umut et, (c) sıralı uyarlamalar, (d) doğal ortamda öğretim, (e) benzetim ortamda öğretim, (f) yeterli sayıda ve farklı türde örnekler ile öğretim, (g) yaygın örnekler ile öğretim, (h) çoklu örnekler ile

öğretim, (i) esnek öğretim, (i) pekiştirme, (j) araçlarla genelleme ve (k) genellemeyi öğretmedir (Marzullo-Kerth, Reeve ve Reeve, 2011; Stokes ve Baer, 1977).

Araştırmalar, yetersizliği olan çocuklarda genellemenin ayrıca planlanmadığı öğretimlerin, kullanılan yöntemlerin yüksek etkililik düzeyine sahip olmasına rağmen öğrenme aşamaları arasında akıcılıktan öteye gidemediğini göstermektedir (Cuvo, Leaf ve Borakove, 1978). Sözü edilen stratejiler ile öğrenmenin genelleme aşaması, farklı özelliklerdeki çocukların pek çok alandaki becerilerinde etkili bir şekilde kazandırılabilir (Campbell ve Stemel-Campbell, 1982). Aileler açısından bakılacak olursa çocuklarının eğitimi için kullanılan yöntemler ve etkili iletişim gibi konularda eğitim almak çocuk ile ebeveyn arasındaki olumlu etkileşim miktarını artırır ve ebeveynlerin yeterli olduklarını hissetmelerine yardımcı olur (Feldman, Case ve Rincover, 1989).

Özel gereksinimi olan çocukların öğrendiği becerileri gündelik hayatlarına aktarmakta güçlük yaşadıkları bu nedenle planlanmış genelleme öğretimlerine ihtiyaç duyabildikleri bilinmektedir. Çocuklarının özelliklerini ve doğal ortamda karşılaşılabileceği durumları en iyi bilen kişiler ise ailelerdir. Bu durumlar genelleme stratejilerinin özel gereksinimi olan çocuğa sahip aileler tarafından öğrenilmesi ve uygulanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Alanyazında genelleme stratejilerinin ailelere öğretildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, uygulanan aile eğitim programı sonucunda anne aracılığıyla sunulan öğretim uygulamasının çocuğunun ön akademik becerileri genelleme düzeyi üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmaktır. Ön akademik beceriler arasından üç farklı beceri seçilmiştir. Bunlar; örüntüyü devam ettirme, gruplama ve sıralama becerileridir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Sunulan aile eğitimi programı annenin ön akademik becerilerin öğretiminde genelleme stratejilerini doğru ve güvenilir bir şekilde kullanmasını sağlayacak mı?
2. Annenin uyguladığı stratejiler, seçilen beceriler üzerinde çocuğunun genelleme becerilerini nasıl etkiliyor?
3. Çalışmaya katılan annenin görüşleri araştırmanın sosyal geçerliğini destekliyor mu?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Anneye sunulan aile eğitim programının çocuğunun ön akademik becerileri genelleme düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Davranışlar arası çoklu yoklama modelinde bir bağımsız değişkenin etkililiği üç davranış üzerinde incelenir (Tekin-İftar, 2012). Seçilen davranışlar ön akademik becerilerdir (örüntüyü devam ettirme, gruplama ve sıralama). Araştırma kapsamında seçilen becerilerin daha önce öğretim oturumunda kullanılmamış farklı ve çeşitli materyallerle genellenmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın deneysel kontrolü yalnızca annenin aile eğitimi programı sonrasında öğrendiği genelleme stratejilerini uyguladığı davranışta istendik yönde değişiklik olması, henüz uygulamaya başlanmamış olan davranışlarda herhangi bir değişiklik olmaması ve bu etkinin diğer davranışlarda da art zamanlı uygulamalar gerçekleştirildikçe aynı şekilde gözlemlenmesi ile kurulmuştur. Araştırma için Anadolu Üniversitesi etik kurulundan izin alınmıştır.

Katılımcılar

Araştırmaya Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim biriminde eğitim desteği almakta olan bir öğrenci ve annesi katılmıştır. Katılımcılar, araştırmacının eğitim uygulamaları sonucunda gereksinim belirlemesi ile seçilmiştir.

Anne. Araştırmaya katılan anne 33 yaşında ev hanımıdır. Ortaokul mezunudur. Çalışmaya dahil edilme koşulları (a) daha önce genelleme stratejileri ile ilgili eğitim almamış olmak, (b) tüm eğitim oturumlarına katılmayı kabul etmek.

Öğrenci. Ozan 9 yaşında otizm spektrum bozukluğu tanısı olan bir erkek çocuktur. Ozan kendisine sunulan çok basamaklı yönergeleri yerine getirebilmekte, dikkatini 5 dakika süre ile etkinliğe verebilmektedir. Çalışmaya dahil edilme koşulları (a) otizm tanısı almış olmak, (b) ön akademik beceriler arasında yer alan örüntüyü devam ettirme, gruplama ve sıralama becerilerinde edinim düzeyinde (en az %80 oranında) performans göstermek.

Uygulamacılar. Çalışmadaki tüm aile eğitimi oturumlarını doktora öğrencisi olan 1. yazar gerçekleştirmiştir. 1. araştırmacı zihin engellilerin eğitimi bölümünde doktora düzeyinde eğitimine devam etmektedir.

Ortam ve Araç Gereçler

Aile eğitimi. Aile eğitimi oturumlarının tamamı Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim birimi toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. Toplantı salonunda bir pano, sunum yapmak amacıyla 65" duvara monteli bilgisayar ekranı, 8 kişilik toplantı masası ve sandalyeler bulunmaktadır. Aile eğitimlerinde araştırmacı tarafından hazırlanan Power-point sunusu, toplam 45 sayfadan oluşan eğitim kitapçıkları ve konu başlıklarının yer aldığı poster kullanılmıştır. Öğretim oturumlarında düz anlatım, istasyon, beyin fırtınası ve örnek olay üzerinden canlandırma teknikleri kullanılmıştır.

Aile uygulaması. Annenin uygulama yaptığı ilk ortam evdir. Zemini halı ile kaplı olan salonda 120x60 cm ebatında seyyar bir masa ve koltuklar bulunmaktadır. Annenin uygulama yaptığı son ortam Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim birimi bireysel eğitim sınıfıdır. Eğitim aracı olarak her davranış için bir oyuncak seti kullanılmıştır. Kullanılacak setlere anne karar vermiş ve uygulamacıdan onay almıştır. Bu araçlar, oyuncak hayvan figürleri, legolar, mandallar (mavi, beyaz, kırmızı) ve farklı boyutta dört adet yeşil leğen.

Araştırma verilerinin kaydedilmesi amacıyla Iphone 8 Plus ile Iphone 4 marka telefonların kamerası ve verileri işlemek amacıyla veri toplama formları kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanması

Bağımlı Değişkenler. Araştırmanın iki bağımlı değişkeni bulunmaktadır. Bunlar (1) annenin genelleme stratejilerine yönelik bilgi düzeyi ve uygulama yeterliği ve (2) çocuğunun seçilen ön akademik beceriler üzerindeki genelleme düzeyidir.

Annenin bilgi düzeyi, genelleme stratejileri aile değerlendirme formu ile ölçülmüştür. Bu form alanyazındaki genelleme stratejilerinin tümü için bilgi düzeyini ölçmeyi hedefleyen açık uçlu toplam 6 sorudan oluşan bir değerlendirme aracıdır. Genelleme stratejileri bilgi testi uygulamacı tarafından geliştirilmiştir. Testin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla özel eğitim alanında doktora derecesinde eğitim almakta olan üç uzmanın görüşleri alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Aile eğitimi programı sonrasında annenin öğrendiği genelleme stratejilerini güvenilir bir şekilde uygulayıp uygulamadığını belirlemek amacıyla ev ortamında annenin genelleme stratejileri ile öğretim yaptığı tüm oturumlar video ile kaydedilmiş ve geliştirilen “Genelleme Stratejileri Kontrol Listesi” (GSKL) ile değerlendirilmiştir. GSKL, uygulamacının bir özel eğitim öğretmeni ile birlikte örnek uygulama yapması yoluyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın son bağımlı değişkeni öğrencinin ön akademik beceriler üzerindeki genelleme düzeyidir. Seçilen becerilerin edinim ve genelleme düzeyinde belirlenen tanımları Tablo 1’de yer almaktadır. Seçilen davranışların genelleme becerilerinde başarı ölçütü yoklama oturumlarında %100 başarının sağlanması olarak belirlenmiştir. Öğrencinin genelleme becerilerini değerlendirmek amacıyla ilgili davranışta ölçütü karşılamaının hemen ardından aynı davranış daha önce karşılaşmadığı bir set ile öntest-sontest şeklinde uygulamacı tarafından değerlendirilmiştir.

Edinim Düzeyi	Genelleme Düzeyi
Örüntüyü devam ettirme. Küpler ile yapılan üçlü örüntünün bırakıldığı yerden devam ettirilmesi (yeşil-sarı-mavi)	Örüntüyü devam ettirme. Mandallar ile yapılan üçlü örüntünün bırakıldığı yerden devam ettirilmesi (kırmızı-beyaz-mavi)
Sıralama. Farklı boyuttaki silindir kutuların küçükten büyüğe doğru sıralanması	Sıralama. Farklı boyuttaki yuvarlak leğenlerin küçükten büyüğe doğru sıralanması
Gruplama. Karışık halde bulunan resimli kartların canlı-cansız olarak iki gruba ayrılması	Gruplama. Karışık halde bulunan nesnelerin canlı-cansız olarak iki gruba ayrılması

Tablo 1. *Edinim ve Genelleme Düzeyinde Belirlenen Ön Akademik Becerilerin Tanımlanması*

Tüm beceriler ayrıık deneme kaydı ile değerlendirilmiştir. Seçilen davranışlar için öğrencinin davranışının doğru olarak kabul edilmesindeki ölçüt, kendisine yönerge sunulmasının ardından 5 saniye içinde davranışı sergilemeye başlaması 1 dakika içinde eksiksiz şekilde tamamlaması olarak belirlenmiştir. Yanlış tepkiler öğrencinin 4 saniye içinde tepki vermeye başlamaması, 1 dakika içinde tamamlanamaması ya da olması gerekenden farklı bir şekilde tamamlamasıdır. Öğrencinin

tepkide bulunmaması da yanlış tepki olarak kabul edilmiştir. Elde edilen verilerin başarı yüzdesi hesaplanmıştır. 1. bağımlı değişken için anne davranışları, 2. bağımlı değişken için ise öğrenci davranışları değerlendirilmiştir.

Bağımsız Değişken. Araştırmanın bağımsız değişkeni toplam 4 oturum ve 6 saatten oluşan kurum merkezli genelleme stratejileri aile eğitimi programıdır. Eğitimin içeriğini genelleme stratejilerinin uygulanışı ve öğretim planı tasarlama oluşturmaktadır. Her eğitim oturumunun bir öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Bu çıktılar sırasıyla (1) genelleme stratejileri, (2) uygulama bileşenleri, (3) uygulama örnekleri ve (4) uygulama planı oluşturmaktadır.

Çalışma süreci başlama düzeyi (yoklama), aile eğitimi, öğretim ve izleme oturumlarından oluşmaktadır. Ayrıca sosyal geçerlik ve özyeterlik ölçeği öntest sontest verileri de toplanmıştır.

Başlama Düzeyi ve Yoklama

Anne için başlama düzeyi. Annenin genelleme stratejilerine yönelik uygulama becerisini ölçmek amacıyla 5'er dakikadan oluşan 3 öğretim oturumu düzenlenerek başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Video kaydına alınan oturumlarda hiçbir ipucu ya da yönlendirme yapılmamıştır. Yapılan 3 oturumun ardından başlama düzeyi oturumları sona ermiştir.

Öğrenci için başlama düzeyi. Aile eğitiminin öncesinde öğrencinin seçilen ön akademik beceriler üzerindeki genelleme performansını değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından ayrı deneme kaydı ile başlama düzeyi verileri toplanmıştır. Tüm davranışlar için üç oturum üst üste kararlı veri elde edilinceye dek başlama düzeyi verileri toplanmaya devam edilmiştir.

Yoklama oturumları. İlk öğretim oturumu dışında tüm öğretim oturumlarından önce anne tarafından yoklama oturumları düzenlenmiştir. Yoklama oturumları başlama düzeyinde olduğu gibi yürütülmüştür.

Uygulama

Aile eğitimi. Başlama düzeyi verilerinin toplanmasının ardından araştırmacı anneye genelleme stratejilerini öğretmeye yönelik aile eğitimi programı (GESEP) sunmuştur. Genelleme stratejileri, öğretimde kullanılan yöntemin sürdürülmesini gerektirdiğinden anneye aynı zamanda doğrudan öğretim yönteminin basamakları öğretilmiş ve aynı şekilde uygulama pratiği yapılmıştır. Aile eğitimi sonrasında anne, uygulama oturumlarına başlamıştır. Anne, her oturumun başında yoklama oturumu gerçekleştirmiş daha sonra öğretim oturumuna geçmiştir. Bir oturumda 1 model olma ve 2 rehberli uygulama basamağı yapılmıştır. Öğrenci ölçütü karşılayıncaya dek anneye, yaptığı oturumun hemen ardından oturumdaki eksiklikler üzerine düzeltici geribildirim sunulmuştur.

Öğrenci, yapılan yoklama oturumlarında 1. davranışta 3 oturum art arda %100 başarı sergileyinceye kadar ilk davranışın öğretimine devam edilmiştir. Birinci davranışta ölçüt karşılandığında araştırmacı tarafından ilgili davranışa yönelik öğretimi yapılmamış ayrı bir araç setinin son test verisi alınmış ve 2. davranışa geçilmiştir. Aynı süreç 2. ve 3. davranışlarda

izlenmiştir. Tüm davranışlar için 3 oturum üst üste kararlı veri elde edilinceye dek uygulamaya devam edilmiştir.

İzleme oturumları her bir davranış için ölçüt karşılandıktan bir hafta sonra birer oturum şeklinde bire bir öğretim oturumunda anne tarafından gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumlarında doğru davranışlar pekiştirilmiştir.

Gözlemciler arası güvenilirlik ve bağımsız değişken güvenilirliği verileri tüm davranışlar için her bir evrenin (başlama düzeyi, uygulama ve izleme) %30'unda çekilen video kayıtları üzerinden toplanmıştır.

Programın tamamlanmasının ardından anneye 5 adet 3'lü likert tipi ve 3 adet açık uçlu olmak üzere toplam 8 sorudan oluşan sosyal geçerlik soru formu verilerek öznel değerlendirme ile görüşleri alınmıştır. Araştırmanın annenin özyeterlik algısı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla eğitim programı uygulanmaya başlamadan önce ve uygulamadan sonra anneye Ebeveyn Özyeterlik Ölçeği uygulanmıştır.

BULGULAR

Anneye yönelik bulgular. Katılımcı anne, genelleme stratejileri bilgi düzeyine yönelik yapılan öntest değerlendirme formunda soruların hiçbirini doğru cevaplayamazken aile eğitimi sonrası sontest değerlendirme formunda başarısı %80'e çıkmıştır.

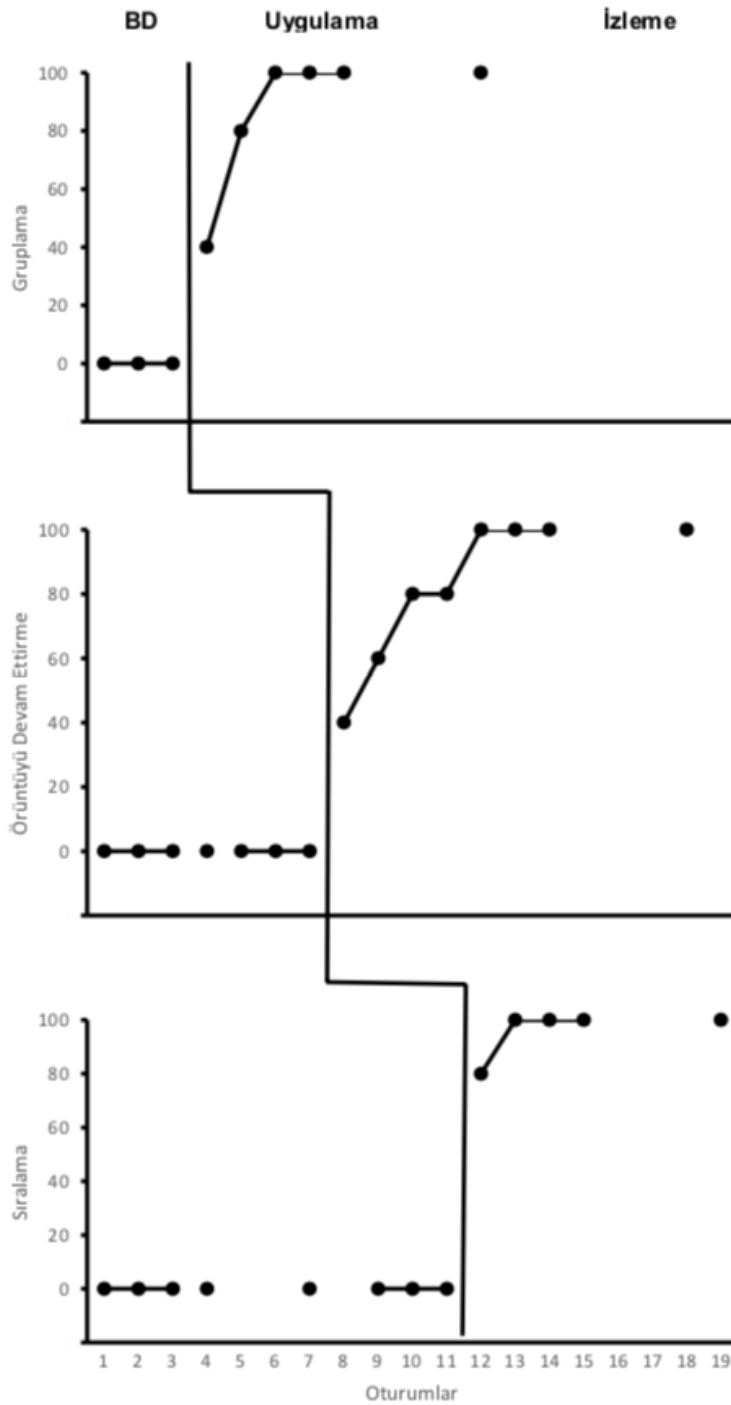
Annenin başlama düzeyinde genelleme stratejilerine yönelik sistematik doğru bir uygulaması bulunmamaktadır. Aile eğitimi sonrasında ise gruplama becerisinin öğretiminde ortalama performans düzeyi %74 (ranj= %40-%90); örüntüyü devam ettirme becerisinin öğretiminde ortalama performans düzeyi %80 (ranj= %30-%100); sıralama becerisinin ortalama performans düzeyi ise %87,5 (ranj= %80-%100) olmuştur.

Öğrenciye yönelik bulgular. Öğrenci hedef davranışların öğretiminin gerçekleştirildiği setler ile %100 başarı göstermiştir ancak genelleme setleriyle yapılan değerlendirmeler sonucunda tüm davranışlar için başlama düzeyi performansında hiçbir doğru davranış gösterememiştir.

Öğrenci, anne tarafından gerçekleştirilen öğretim uygulamaları sonucunda gruplama becerisi için 3. oturumda %100 başarı sergileyerek ölçütü karşılamıştır. İzleme oturumunda da %100 performans düzeyini korumuştur. Gruplama becerisinin sonlandırılması ile birlikte öğretimi gerçekleştirilmeyen set ile yapılan sontest oturumunda %100 başarı sergilemiştir.

2. davranış olan örüntüyü devam ettirme becerisinde 5. oturumda %100 başarı sergileyerek ölçütü karşılamıştır. Öğrenci izleme oturumunda da %100 performans düzeyini korumuştur. Örüntüyü devam ettirme becerisinin sonlandırılması ile birlikte öğretimi gerçekleştirilmeyen set ile yapılan sontest oturumunda %100 başarı sergilemiştir.

Son davranış olan sıralama becerisinde 2. oturumda %100 başarı sergileyerek ölçütü karşılamıştır. Öğrenci izleme oturumunda da %100 performans düzeyini korumuştur. Sıralama becerisinin sonlandırılması ile birlikte öğretimi gerçekleştirilmeyen set ile yapılan sonekst oturumunda %100 başarı sergilemiştir.

Şekil 1. Öğrencinin Gruplama, Örüntüyü Devam Ettirme ve Sıralama Davranışlarında Başlama Düzeyi, Uygulama ve İzleme Aşamalarındaki Doğru Davranış Yüzdesi

Sosyal geçerlik bulguları. Yapılan öznel değerlendirme sonucunda anne, çalışmaktan hoşlandığı, öğretilen becerilerin çocuğu ve kendisi için önemli olduğu, genelleme stratejilerinin kolay olduğu maddelerine tamamen katıldığını ifade etmiştir. Yanı sıra anne öğrendiği stratejileri başka beceriler için de kullanmaya devam etmeyi düşündüğünü, bundan sonra oğluna bir beceriyi öğretmek istediğinde plan yapabileceğini belirtmiştir.

Anneye yapılan Ebeveyn Özyeterlik Ölçeği parametrik olmayan testlerden Wilcoxon ile analiz edilmiştir. Öntest puanı 91 iken sontestte 112 olmuştur. Aile eğitimi sonrası %23'lük bir gelişme olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada genelleme stratejileri aile eğitim programı sonucunda anne aracılığıyla sunulan öğretim uygulamasının çocuğunun ön akademik becerileri genelleme düzeyi üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle yürütülen aile eğitiminin annenin bilgi ve beceri düzeyi üzerindeki etkisi, sonrasında ise yapılan uygulamanın öğrenci davranışları üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Aile eğitimi sırasında yapılan değerlendirmelerde yüksek başarı göstermesine rağmen anne, uygulama evrelerinin başlangıcında düşük oranda başarı sergilemiştir. Böylesi bir düşüşün nedeni teorik oturumlardan pratik uygulamalara geçişte yaşanan zorluklar olabilir. Dolayısıyla bu geçiş ailenin başlangıçta ek destek almasını gerekli kılabilir. Bu nedenle düzeltici geri bildirimlerin aile eğitimi başarısını arttırdığı düşünülmektedir.

Öğretimin planlanması aşamasında anne gruplama ve sıralama becerilerinde çoklu örnekler ile öğretim, örüntüyü devam ettirme becerisi için ise sıralı uyarlamalar stratejisini kullanmayı tercih etmiştir. Annenin en çok beceri yönergesini tutarlı bir şekilde verme ve sistematik pekiştirme konularında düzeltici geri bildirim ihtiyacı olmuştur. Uygun genelleme stratejisi ile öğretim planı hazırlama, araç-gereçleri seçme konularında aile eğitimi sonrasındaki tüm oturumlarda yanlışsız performans göstermiştir.

Elde edilen veriler eşzamanlı olarak incelendiğinde anne henüz öğretimin tüm basamaklarında tam olarak uygulama yeterliğine ulaşmasa bile öğrencinin davranışlarda ölçüte ulaştığı görülmektedir. Bu veri alanyazındaki çalışmalarla uyumaktadır (Tekin-İftar, Kurt ve Çetin, 2011).

Çalışmanın bazı sınırlıkları bulunmaktadır. Araştırma tek bir katılımcı (anne-çocuk çifti) ile gerçekleştirilmiştir. Daha farklı yaş grubu ve özellikte katılımcılar ile yinelenmesine ihtiyaç vardır. İzleme verisi öğretimden bir hafta sonra toplanmıştır. Gelecek araştırmalarda aile eğitimi uygulamalarında geri bildirim yoğun ve seyrek sunulduğu düzenlemelerin karşılaştırıldığı parametre analizi yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Campbell, C. R., & Stemel-Campbell. K. (1982). Programming "loose training" as a strategy to facilitate language generalization. *Journal of Applied Behavior Analysis, 15* (2), 295-301.
- Cuvo, A. J., Leaf, R. B., & Borakove, L. S. (1978). Teaching janitorial skills to the mentally retarded: Acquisition, generalization and maintenance. *Journal of Applied Behavior Analysis, 11* (3), 345-355.
- Haring, T. G., & Kennedy, G. H. (1987). Teaching generalization of purchasing skills across community settings to autistic youth using videotape modeling. *Applied Behavior Analysis, 20* (1), 89-96.
- Harring, N., Kayser, J. E., & Billingsley, F. F. (1987). Investigating the problem of skill generalization: Literature review III. *Research in Education of the Severely Handicapped, 17-63*.
- Feldman, M. A., Case, L., & Rincover, A. (1989). Parent education Project III: Increasing affection and responsivity in developmentally handicapped mothers: Component analysis, generalization and effects on child language. *Journal of Applied Behavior Analysis, 22* (2), 211-222.
- Johnston, J. M. (1979). On the relation between generalization and generality. *Behavior Analyst, 2* (2), 1-6.
- Kirby, K. C., & Bickel, W. K. (1988). Toward an explicit analysis of generalization: A stimulus control interpretation. *The Behavior Analyst, 11* (2), 115-129.
- Marzullo-Kerth, D., Reeve, S. A., & Reeve, K. F. (2011). Using multiple-exemplar training to teach a generalized repertoire of sharing to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis, 44* (2), 279-294.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan.
- Stokes, T. F., & Baer, D. M. (1977). An implicit technology of generalization. *Applied Behavior Analysis, 10* (2), 349-367.
- Stokes, T. F., & Osnes, P. G. (2016). An operant pursuit of generalization- Republished Article. *Behavior Therapy, 47*, 720-732.
- Tekin-İftar, E. (2012). *Tek denekli araştırma yöntemleri*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E., Kurt, O., & Çetin, Ö. (2011). Yüksek ve düşük uygulama güvenilirliğiyle sunulan sabit bekleme süreli öğretim uygulamalarının karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11* (1), 363-381.